

Reserves marines per als cetacis

Investigadors de la Universitat de Barcelona i de la Universitat de València han completat la campanya d'observació marítima que ha de portar a l'establiment de reserves marines que evitin la desaparició dels cetacis del nostre litoral.

El turisme, la pesca directa i indirecta, la contaminació acústica i química, així com la invasió dels hàbitats per part d'escafandristes i d'usuaris d'embarcacions posen en perill la supervivència dels cetacis de la Mediterrània. Per tal d'evitar-ne l'extinció, investigadors de la Universitat de Barcelona (UB), de la Universitat de València (UV) i de la Universidad Autónoma de Madrid (UAM) porten a terme un estudi que ha de permetre al Ministeri de Medi Ambient de delimitar reserves marines per protegir aquests animals. El projecte s'inclou dins el programa de la Unió Europea, Natura 2000, que té per objectiu crear una xarxa de refugis marítims a tots els mars que envolten el Vell Continent.

L'elevada entropització del litoral català, valencià i de les Balears, ha fet que la presència de determinats cetacis, que fa unes dècades encara es podien veure de manera regular, comenci a constituir una raresa. És el cas del dofí mular, un animal sedentari i d'hàbits costaners, que pateix la invasió que els éssers humans fem del litoral. Ara com ara, només manté una població estable al litoral de la serra de Tramuntana, a Mallorca. També sobreviu en grups reduïts a les zones del delta de l'Ebre, de Begur i del cap de Creus, mentre que a l'àrea de València i Múrcia només es localitza de manera estable una població a les Columbretes i una altra al sud de l'illa de Tabarca. Segons el biòleg del Grup d'Estudi i Conservació de Mamífers Marins (GRUMM) de la UB, Manel Gazo, "com que viuen en grups aïllats es pot generar un problema de variabilitat genètica que pot fer que les colònies de dofí mular no tinguin garantida la supervivència". Per la seva banda, Toni Raga, biòleg de l'Institut Cavanilles de Biodiversitat i Biologia Evolutiva, de la Universitat de Valèn-

cia (UV), adverteix que aquests mamífers competeixen amb els pescadors a l'hora d'emportar-se el peix. El que els investigadors encara no tenen massa clar és si els dofins van a buscar les xarxes dels pescadors perquè estan subalimentats a causa de la sobrepesca que pateix tota la Mediterrània o bé perquè en aquestes condicions els és més fàcil d'aconseguir menjar. Sigui com sigui, per tal de fer compatibles determinades activitats humanes i la presència de mamífers marins, a la redacció final de l'estudi es tindrà en compte com interaccionen els aspectes estrictament biològics amb els socioeconòmics.

Els dofins tenen un problema afegit que no afecta, per exemple, les balenes, les quals s'alimenten bàsicament de plàncton: es troben al final d'una llarga cadena tròfica, de manera que van acumulant al reservori energètic, que representa el teixit adipós, els contaminants que contenen els peixos de què s'alimenten, ja que aquestes substàncies no han pogut ser degradades pel seu metabolisme. Entre aquestes substàncies tòxiques hi ha el DDT i els PCB, que són immunosupressores. "Aquest tipus de intoxicació va ser la que l'any 1991 va generar una elevadíssima mortalitat entre els dofins llistats", explica Gazo. D'aquesta manera, al marge d'indicador de la salut d'aquests animals, les mostres de teixit adipós serveixen per a avaluar la qualitat ambiental del medi. Els investigadors reconeixen que, ara com ara, a la Mediterrània occidental encara hi ha uns 120.000 dofins llistats, alguns dels quals conviuen en grups de fins a 200 individus, cosa que no fa témer per la seva supervivència. Tot i això, l'extensió d'aquest dofí s'ha fet en gran part a costa de la regressió en l'hàbitat del dofí comú, que ara només es localitza al sud de les Illes Bale-

Els dofins llistats (a la foto de l'esquerra) no es troben en perill, però han anat desplaçant al dofí comú, que ja no es troba a les nostres costes.

A la dreta, Mar Fernández, col·laboradora del GRUMM (Grup d'Estudis i Conservació dels Mamífers Marítims) de la UB, durant les observacions aèries per delimitar les zones per on passen dofins i balenes.

Toni Raga, de l'Institut Cavanilles (Universitat de València), estudia sobretot les Illes Columbretes i l'illa de Tabarca, dos dels escassíssims llocs on encara es pot trobar el dofí mular. L'altre sector que investiga és el situat entre Eivissa i el litoral valencià, ja que és una zona de pas obligat pels rorquals comuns

ars, en àrees de Múrcia i Andalusia. Un dels objectius del GRUMM és establir quin tipus de peix menja cada espècie de dofí, fet que pot explicar aquests canvis en la seva distribució.

Pel que fa al rorqual comú, cada primavera emigren uns 3.500 individus, entre el litoral peninsular i les Balears, que formen part de la població autòctona, sense contacte amb els grups atlàntics. Van al nord de la Mediterrània, al mar de Ligúria, que des del 1992 és una reserva marina de 100.000 quilòmetres quadrats delimitada pel litoral de França, Itàlia i el nord de Còrsega. Aquests cetacis, que són els segons més grans del món, busquen un lloc d'aigua freda on passar l'estiu, mentre que a l'hivern emigren cap al sud, tot i que encara no es coneix prou bé la ruta que segueixen, per tal de tenir les cries en una zona d'aigua més calenta. Raga adverteix que l'impacte de la contaminació acústica en aquests cetacis

està, molt probablement, infraavaluat. "Hem de tenir en compte que aquests animals es formen una imatge tridimensional a partir d'ultrasons", aclareix, i qualsevol interferència en aquest sistema d'orientació i comunicació els pot generar greus problemes. Aquest investigador indica que, ara com ara, hi ha estudis que atribueixen la mort d'aquests mamífers a les àrees on s'han fet maniobres de l'OTAN. Tot i això, i en contra del criteri d'ecologistes i de biòlegs marins, al passat mes de juliol el Govern nord-americà va autoritzar al Pentàgon d'instal·lar nous sonars marins que són capaços de desorientar les balenes a més d'ensordir-les. Fa un parell d'anys, fins a setze balenes i dos dofins van aparèixer morts a les platges de les Bahames immediatament després que la Marina dels Estats Units utilitzés aquest tipus de sonar, que ha de permetre detectar la presència de submarins ultrasilenciosos. Bona part dels ani-

mals morts tenien hemorràgies a l'oïda i al cervell.

La campanya d'observació de l'àrea assignada al GRUMM ha estat la del litoral català, les Illes Balears i tota l'extensió de mar que els separa. A les Illes, la campanya també ha servit com a punt de partida dels estudis que han de conduir al disseny d'àrees de protecció de la posidònia. Els vols amb avioneta s'han fet mitjançant la col·laboració del Departament de Medi Ambient, que ha cedit els aparells del Grup d'Extinció d'Incendis per fer els vols de reconeixement, mentre que el grup de la UV s'ha dedicat a rastrejar el litoral de València i Múrcia. Les campanyes en vaixell també han aportat dades poblacionals, i a més, han servit per a obtenir mostres de pell i dels teixits més superficials dels dofins.

A finals d'any lliuraran, juntament amb les dades obtingudes pels biòlegs de la UAM a la costa andalusa, els resultats de

la recerca al Ministeri de Medi Ambient, d'on sortiran les orientacions perquè aquest organisme estableixi reserves marítimes. Gazo apunta que, a priori, les millors àrees per a protegir a Catalunya i a les Illes se situen al delta de l'Ebre, al cap de Begur, al cap de Creus, així com a l'illa de Cabrera o a la costa nord de Mallorca. Pel que fa al treball de Toni Raga, les àrees més interessants se situen entre Eivissa i el litoral Valencià, ja que és una zona de pas obligat per a cetacis com ara el rorqual comú, a les Columbretes i a l'illa de Tabarca, que constitueixen uns dels escassíssims llocs on encara es poden veure poblacions estables de dofins mulars.

Tot i que els estudis es fan orientats als cetacis, un tema que no passa per alt és el de la possible reintroducció del vell marí. Va extingir-se fa dècades del nostre litoral i, segons els investigadors, és un animal que difícilment tornarà a colonit-

zar algun indret costaner si no es canvien els hàbits de lleure i la conducta dels individus. Manel Gazo explica que per reintroduir una espècie s'han de tenir en compte tres aspectes: "Si l'espècie que volem reintroduir era la que hi havia a l'hàbitat on la volem tornar; si ja no hi ha les causes que la van fer desaparèixer; i si s'assegura que les colònies donants disposen del suficient nombre d'individus per tal que no quedin malmeses pel trasllat d'alguns exemplars." Gazo adverteix que només s'acompleix la primera de les condicions, així que ell diu que no té cap sentit plantejar, per exemple, la reintroducció del vell marí en un indret com ara el cap de Creus. Per la seva banda, Raga també és taxatiu quan recorda que "amb l'actual densitat de turistes per metre quadrat no té cap sentit intentar reintroduir aquesta espècie de foca".

Guillermo Caba